

شأن اخلاقی موجودات

چکیده محتوایی

بیان مدعا (حجت الاسلام دکتر پاکپور): سؤال اصلی این کرسی عبارت است از اینکه شأن اخلاقی موجودات چگونه بدست می آید؟ در ادامه سؤال اصلی، سؤالات فرعی نیز به این صورت طرح می شود: شأن اخلاقی چیست؟، با چه معیاری می توان شأن اخلاقی را برای موجودات ثابت کرد؟، شأن اخلاقی موجودات چگونه ارزیابی می شود؟. مطلب دیگر، فایده بحث است این است که فایده بحث شأن اخلاقی چیست؟ می دانیم همه ما انسان ها وظایفی داریم و به همین سبب یکی از فواید بحث این است که یکی از وظایف انسان را می تواند تبیین کند؛ اینکه بر چه اساسی این مسئولیت ایجاد شده است؟ بر این اساس، فواید بحث با این بیان ترسیم می شود: تبیین منشأ وظایف و مسئولیت اخلاقی انسان در قبال موجودات است. شاید اصل مسئولیت اخلاقی انسان در قبال دیگران اعم از اطفال، ناتوان های ذهنی، جنین و ... روشن باشد؛ اما اصل و چگونگی مسئولیت اخلاقی در مورد بعضی از موجودات مانند نطفه، حیوان، گیاهان، گونه ها و اکوسیستم ها و ... جای تردید و سوال است. حوزه های متأثر از شأن اخلاقی به این شرح صورتبندی می شود: تقریباً همه مباحث اخلاقی مرتبط با موجودات می تواند از این بحث تاثیر بگیرد. پیشینه بحث شأن اخلاقی را می توان با تکنیک به دو صورت عام و خاص ارائه نمود. مطلب دیگر، چستی شأن اخلاقی است؛ شأن اخلاقی فی الجمله عبارت از مقام، مرتبه و جایگاهی است که می تواند منشأ حق اخلاقی برای آن موجود و مسئولیت اخلاقی برای دیگر موجودات مختار شود.

ناقد اول (حجت الاسلام دکتر رکن الدینی): گذشت زمانی حدوداً یک دهه ای نسبت به مقاله منتشر شده را با توجه به طرح مباحث جدید نیازمند اصلاح و بازنگری در این رویه دانستند؛ اما در خصوص تقسیم بندی نظریه ها در مقاله علمی به نظریات انسان محور و غیر انسان محور و مباحث طرح شده، این مطالب صرفاً یک ادعا به نظر می رسد و ادله ای برای آن بیان نشده که مناسب است برای ارتقای مقاله، مستندات این ادعا بیان گردد. مطلب دیگر ارائه شده ناظر به بحث ظرف وجودی موجودات است که البته موضوع صحیحی است؛ اما اگر در نتیجه گیری مقاله به این نکته اشاره می شد، می توانست صحیح باشد و حال آن که مسیر دیگری طی شده است. هر موجودی به تناسب ظرف وجودی آن دارای ارزش است و این ارزش نیز ذاتی است؛ پس همه موجودات می توانند دارای شأن اخلاقی باشند؛ لذا یکی از اشکالات مسئله این است که شأن اخلاقی را نباید به مسئولیت اخلاقی گره زد و این مسئله نیاز به مرزبندی دارد تا رفع مشکل شود. نکته دیگر، طرح بحث ارزش ذاتی و اعتباری است که در بخش مربوط به عناصر چهارگانه ارزش اخلاقی، تکرار وجود دارد و با رویکرد علمی نیاز به اصلاح و ویرایش دارد. البته معیارهای ارائه شده در مقاله به درستی ارائه شده است؛ اما اینکه در مورد نظریات غیر انسان محور ناظر به عناصر چهارگانه و فقدان اختیار بحث شده، سؤال این است که چرا نباید شأن اخلاقی داشته باشند؟ از طرف دیگر و در طرحنامه ارائه شده کرسی، این بحث طرح شده که اطلاق شأن اخلاقی در مورد تمامی موجودات قابل دفاع نیست؛ اما سؤال این است که آیا شأن اخلاقی در شرایط معیار ارزش اخلاقی درست است و اینکه چرا باید چیزی که دارای ارزش ذاتی است، ارزش اخلاقی نداشته باشد؟ به صراحت مبانی دینی، خلقت تمامی موجودات هدفمند است و هر چه خلق شده حتی حیوانات، نباتات و جمادات دارای ارزش ذاتی بوده و احترام دارند و از حیث روایات فراوان نیز دارای اختیار هستند که البته این اختیار در مورد موجودات مختلف، بحسب است؛ بنابراین چون موجودات ارزش ذاتی دارند، شأن اخلاقی دارند؛ پس چرا گفته می شود موجودات مختار به لحاظ ارزش ابزاری شأن اخلاقی دارند که این بحث غیر از بحث مسئولیت اخلاقی است. عدم امکان اجرا در جامعه بشری نیز مشکل دیگر است؛ چرا که اگر حکمی قابل اجرا نیست که نمی توان صورت مسئله را انکار کرد؛ پس شأن اخلاقی وجود دارد، ولی عدم امکان اجرا دلیل بر رد آن نیست. البته این مطلب غیر از اشکال در مبانی است که تا حدودی قابل دفاع است.

ناقد دوم (حجت الاسلام دکتر طالبی): عمده مطالب طرح شده ناظر به مفهوم شأن اخلاقی است؛ چرا که شأن اخلاقی با طرح بحث ارائه شده در مقاله و طرحنامه و در صورتی که قرار است مسئولیت اخلاقی همراه آن نباشد، همان حق اخلاقی است و تفاوتی میان این دو نیست و از حیث مفاهیم فلسفه حقوق نیز تمامی موجودات واجد حق اخلاقی هستند. وقتی این مسئله حل شد، سایر مباحث منتج از آن نیز حل خواهد شد که البته این مبحث حق اخلاقی نیز در فلسفه حقوق با عنوان بحث کرامت طرح می گردد و اهمیت آن زیاد است؛ هر چند از منظر غربی ها مسئله با رویکرد پوزیتیویستی طرح می گردد. بنابراین نیاز به اصلاح تعریف شأن اخلاقی است و به طور کلی ورود به هر بحثی نیازمند تعیین دقیق مفهوم موضوع مورد بحث است. بحث دیگر نیز در صورتی است که شأن اخلاقی را با مسئولیت اخلاقی مطرح کرد که در آن صورت نیز رابطه حق و تکلیف طرح می گردد که باید حل شود؛ چرا که لزوماً حق در برابر تکلیف نیست، بلکه گاهی حق با تکلیف آمیخته هستند.

مدیر کرسی (حجت الاسلام دکتر علی بهرام طجری): ایشان با طرح پرسش های حضار و سایر مطالب طرح شده توسط ناقدین و جمع بندی نهایی، به حسن ختام این کرسی پرداختند.